

**РЕЙТИНГОВА МОДЕЛЬ АНАЛІТИЧНИХ ЦЕНТРІВ:
ПОЛЬСЬКИЙ ДОСВІД**

***Анотація.** На ґрунті аналізу теоретичного та прикладного досвіду формування, розвитку, встановлення результативності функціонування аналітичних центрів та визначення їхньої ефективності за допомогою щорічного Міжнародного рейтингу Пенсільванського університету професора Дж.МакГана, встановлено основну стратегічну ціль рейтингової моделі та окреслено місце аналітичних центрів Польщі в ній.*

***Ключові слова:** рейтингова модель, методологія рейтингу, індекс-рейтинг, аналітичні центри, публічна політика.*

***Annotation.** Guided by the results on the theoretic and practical experience of the formation, development and determination of the analytical centers functioning effectiveness, as well as, their effectiveness evaluation by means of the Global Go To Think Tanks Index Reports by James McGann, there has been determinated the main strategical aim for the index model, also the place of the Polish think tanks in it.*

***Key words:** rating model, rating methodology, index-rating, think tanks, analytical centers, public affairs*

***Аннотация.** Руководствуясь результатами теоретического и практического опыта формирования, развития и определения результативности функционирования аналитических центров, а также вычисления их эффективности с помощью ежегодного Международного рейтинга Пенсильванского университета профессора МакГана,*

* доктор політичних наук, доцент, завідувач кафедри міжнародних відносин, інформації та регіональних студій Навчально-наукового інституту Міжнародних відносин Національного авіаційного університету

определено основную стратегическую цель рейтинговой модели, а также – место аналитических центров Польши в ней.

Ключевые слова: рейтинговая модель, методология рейтинга, индекс-рейтинг, аналитические центры, публичная политика

Постановка проблеми. У нинішньому столітті розвиток аналітичних центрів позначається непередбачуваними характеристиками, серед яких – зниження темпів їх створення. В багатьох країнах цьому причиною є наростання ворожості між державними політичними структурами і регулюючими органами та аналітичними центрами і неурядовими організаціями. Незважаючи на це, аналітичні структури продовжують нарощувати свою значимість. Зокрема, це стосується Польщі, де держава і політики залучають знаних фахівців-експертів при виробленні політичних рішень та оцінюванні результативності поточної політики і пошуках можливих до неї альтернатив.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Окремі ідеї та концепти, спрямовані на теоретичне осмислення питань становлення аналітичної експертизи та її інституціоналізації (створення центрів), представлені у працях зарубіжних та вітчизняних вчених, зокрема, О. Валецького, В. Горбатенка, В. Грановського, С. Дацюка, Ю. Калиновського, В. Ребкала, В. Романова, Ю. Сурміна, В. Тертички, О. Токовенка, В. Хилька, Г. Щедрової.

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. Попри розробку цих окремих аспектів, проблема визначення специфіки рейтингової оцінки аналітичних центрів в країнах Східної Європи, зокрема – Польщі, не досягла всебічного теоретичного осмислення й потребує подальшого вивчення.

Формулювання цілей статті. Охарактеризувати провідні аналітичні центри Польщі, зробити спробу окреслити стратегічну мету рейтингової

моделі аналітичних центрів Дж. МакГана та визначити місце польських аналітичних центрів у ній.

У практичній політиці існує так звана «формула успіху» – поєднання здатності пропонувати реальну політику, високий експертний рівень і величезне бажання реалізувати збут своїх напрацювань. Ті, хто пропагують специфічну ідеологію на ідеологічному ринку, не маючи при цьому достатніх експертних знань для підкріплення своїх поглядів, навряд чи виживуть в жорсткому конкурентному полі, так само як і ті, що жертвують академічністю заради швидкого публічного визнання. Потрібно витримувати оптимальний баланс між науковцем і агресивною позицією торговця товаром, тоді будуть сформовані найкращі позиції в системі прийняття і реалізації політичних рішень [1, с.90].

Сучасні аналітичні центри можна розглядати як ефективні об'єднання з підтримки комунікації між владою і громадянським суспільством, представництва і захисту суспільних інтересів, моніторингу дій влади, критичного аналізу та оцінки її рішень і формулювання альтернативних політичних пропозицій, перекладу політики на мову, доступну простим громадянам, і їх політичної просвіти.

У свою чергу, аналітичні центри дедалі частіше стають вирішальним феноменом, тому що відіграють дуже важливу роль у державах і громадянських суспільствах у всьому світі, з'єднуючи знання (академічну спільноту) і владу (політиків і політичне керівництво). У розвинених країнах і країнах, що розвиваються, державні органи та окремі політики зіштовхуються з загальною проблемою залучення експертних порад під час прийняття рішень на державному рівні.

Їм також потрібно знати, як працює нинішня політика, а також чи існують можливі до неї альтернативи, скільки вони можуть коштувати та які будуть наслідки. Зростання такої потреби зумовило виникнення більшої кількості незалежних організацій – аналітичних центрів, у тому вигляді, в якому вони нам відомі. Кількість аналітичних центрів

збільшилась, а також суттєво розширився масштаб і діапазон впливу результатів їхньої праці. Проте потенціал аналітичних центрів щодо підтримки демократичних країн і громадянських суспільств у всьому світі далеко не вичерпаний. Нове тисячоліття поставило перед організаціями, що займаються політичними дослідженнями, завдання з систематизації великого обсягу знань, інформації та асоціативної енергії для підтримки економічного та соціально-політичного прогресу в кожному регіоні світу на благо всього суспільства [2,с.180].

Концентруючись на внутрішніх та зовнішніх проблемах, аналітичні центри намагаються інтегруватись у світовий контекст, одночасно приділяючи увагу світовим та регіональним проблемам, зокрема проблемам безпеки [3].

Всесвітній індекс-рейтинг аналітичних центрів є одним із інструментів оцінки діяльності та впливу аналітичних центрів, що в поєднанні з іншими механізмами використовується для виявлення та вивчення організацій, які досліджують проблеми державної політики. За допомогою рейтингів формуються стимули, подаються сигнали про зразки поведінки бажаних моделей організаційної структури.

Методологія рейтингу заснована на опитуванні декількох тисяч експертів із багатьох країн світу. Відповідно до зазначених критеріїв і оцінок експертів вибудовується підсумковий рейтинг експертно-аналітичних центрів світу в наступних категоріях:

- краща громадська кампанія;
- кращі комерційні аналітичні центри;
- кращі аналітичні центри, пов'язані з державою;
- кращий приклад інституціональної взаємодії за участю двох і більше аналітичних центрів;
- аналітичний центр з найбільш якісним управлінням;
- краща нова ідея чи парадигма, вироблена аналітичним центром;
- кращий новий аналітичний центр;

- краще політичне дослідження/доповідь аналітичних центрів за минулий рік.;

- краща конференція, організована аналітичними центрами;
- краща мережа аналітичних центрів;
- кращі аналітичні центри, пов'язані з політичними партіями;
- краща міждисциплінарна дослідницька програма аналітичного центру;

- кращі аналітичні центри, пов'язані з університетами;
- найефективніше використання соціальних мереж;
- аналітичний центр, який заслуговує уваги;
- аналітичні центри з найкращими зовнішніми зв'язками/програмами співпраці з громадськістю;

- аналітичні центри, що найбільш ефективно використовують Інтернет;

- аналітичні центри, що найбільш ефективно використовують ЗМІ (друковані та електронні);

- аналітичні центри, що виробляють найбільш інноваційні політичні ідеї/пропозиції;

- аналітичні центри, що найбільш суттєво впливають на державну політику;

- аналітичні центри з видатними політично орієнтованими громадськими програмами;

- провідні аналітичні центри з річними бюджетами менш \$5 млн.;

- кращий незалежний аналітичний центр [4, с. 23-27].

Щодо польського сегменту аналітичної практики, то до найбільш авторитетних неурядових аналітичних структур Польщі можна віднести: Інститут досліджень основ демократії, Інститут польської політики, Інститут приватного підприємництва і демократії, Міжнародний центр розвитку демократії, Фонд підтримки місцевої демократії, Гданський

інститут ринкової економіки, Дослідницький центр ім. Адама Сміта, Фонд CASE – Центр соціальних та економічних досліджень, Інститут сталого розвитку та інші [5].

Одним із провідних недержавних аналітичних центрів є Фонд CASE – Центр соціальних та економічних досліджень – міжнародна неприбуткова дослідницька інституція, що займається розробкою політики. Основні керунки її діяльності це – перехідні процеси в Центрально-Східній Європі, Кавказькому та Центральноазійському регіонах, євроінтеграція, державний бюджет та фінанси, процес приватизації та банківська справа. Діяльність CASE зосереджена на розробці дослідницьких та законодавчих проектів і системи публічної освіти та тренінгів. Дослідницька робота в галузі законодавства включає в себе комплексні економічні консультації, короткотермінові консультаційні місії, технічну допомогу та оцінку законодавчих проектів. Річний бюджет Фонду – близько 5 млн. дол. [6].

Важливим дослідницьким інститутом є Гданський інститут ринкової економіки (засновано у 1989 р.) – одна з провідних польських дослідницьких фундацій в галузі економіки та економічної політики, метою створення її була трансформація польської економіки в систему вільного ринку. Інститут формулює політику національної трансформації, здійснює моніторинг процесів трансформації і поширює результати своїх досліджень у середовищі політиків та в суспільстві [7].

Наступним є міжнародний центр розвитку демократії (заснований у 1992 р.), що спільно з Ягеллонським університетом та Економічною академією здійснює дослідження з питань ЄС, НАТО, безпеки, громадянського суспільства, ринкової економіки та конституції. До складу Центру входить Інститут стратегічних досліджень. Фінансування – внутрішнє, польське та міжнародне, приблизно порівну. Річний бюджет складає 225 тис. дол. [8].

Дослідженням міжнародної політичної ситуації також займається Інститут польської політики (незалежна некомерційна установа, заснована у 1992 р.), метою якої є публікації про розбудову демократії, зокрема з тематики сучасної історії та національних конфліктів в Україні, Білорусії, Росії, Румунії, Естонії, а також з питань економіки та соціального захисту в Польщі, самоврядування в Польщі та Німеччині. Джерела фінансування – гранти від фондів [9].

Досить впливовою неприбутковою організацією є Фонд підтримки місцевої демократії (заснований у 1989 р.). Основні напрями його діяльності – розвиток громадського самоврядування, підтримка місцевих органів влади та місцевих адміністрацій, місцеве самоврядування. Фонд підтримує розвиток демократії в країнах Східної Європи, зокрема в Україні, Білорусі, Литві, Румунії та країнах СНД. Фінансування – внутрішнє (польське) та міжнародне (приблизно порівну) [10].

Проблемами зовнішньої політики детально займається Польський інститут міжнародних відносин. Заснований як урядовий дослідницький інститут у 1996 р. Головними його функціями є допомога державним владним органам, так само як і польським громадянам, шляхом участі у процесі прийняття рішень щодо зовнішньої політики, поглиблення та поширення знань про міжнародні відносини як складне комплексне глобальне явище. Інститут здійснює свої функції шляхом:

- наукових досліджень у сфері міжнародних відносин;
- підготовки аналітичних експертних доповідей та прогнозів;
- професійного просування цих напрацювань у сферу зовнішньої політики та міжнародних зв'язків Республіки Польща;
- поширення відомостей у польському суспільстві щодо сучасної ситуації на міжнародній арені;
- підтримки контактів з академічними, науковими та політичними центрами у Польщі та за кордоном;

- зібрання публікацій спеціалістів та наукової документації у відкриту бібліотеку;
- власних публікацій [11,с.73].

Одним із найбільш вагомих аналітичних центрів Польщі є Дослідницький Центр ім. Адама Сміта (засновано у 1989 р.). Він поєднує у собі функції «мозкового центру» та інституту публічної політики. Головним завданням Центру є просування переваг вільного ринку та вільного, відповідального суспільства, побудованого на моральних засадах. Щорічний бюджет Центру складає приблизно 150 тис. дол [5].

Серед провідних аналітичних центрів слід відзначити Інститут Собеського – мультидисциплінарний центр (засновано у 2004 р.), де займаються дослідженнями політичних проблем сучасності і проблем соціально-економічного розвитку Польщі. Інститут розробляє ідеї розбудови публічного життя польського суспільства. Важливим принципом діяльності Інституту є його повна незалежність від політичних партій. Експерт, який обирає політичну посаду, автоматично повинен звільнитися із Інституту [12,с.189].

У минулорічному звіті Міжнародного рейтингу аналітичних центрів Дж. МакГана дослідницькі центри Польщі подані у наступних номінаціях:

«Провідні аналітичні центри світу (за межами США)», де Polish Institute of International Affairs (PISM) зайняв 57 місце, а Center for Social and Economic Research (CASE) – 58 із 100 [13].

«Провідні аналітичні центри світу (включаючи США)» – Polish Institute of International Affairs (PISM) на 66 позиції, Center for Social and Economic Research (CASE) на 67 із 150 [13].

У номінації «55 провідних аналітичних центрів країн Центральної та Східної Європи»:

- Центр соціальних та економічних досліджень (Center for Social and Economic Research (CASE)) – 2 місце;

- Польський інститут міжнародних відносин (Polish Institute of International Affairs (PISM)) – 3;
- Центр європейської стратегії (DemosEUROPA – Centre for European Strategy) – 17;
- Центр східних досліджень (Centre for Eastern Studies (OSW)) – 24;
- Центр міжнародних відносин (Center for International Relations (CIR)) – 53 [13].

За сферами досліджень:

У категорії «Провідні аналітичні центри в області внутрішньої економічної політики» на 26 місці із 50 розмістився Center for Social and Economic Research (CASE).

Серед рейтингу категорії «Провідні аналітичні центри в області зовнішньої політики та міжнародних відносин» Польський інститут міжнародних відносин (Polish Institute of International Affairs (PISM)) займає 19 місце з 85, а – Центр східних досліджень Centre for Eastern Studies (OSW) – 36.

У групі «Провідні аналітичні центри з питань міжнародного розвитку» з 80, представлених аналітичних центрів країн світу, 29 місце посідає Center for Social and Economic Research (CASE) .

У рейтингу «Провідних аналітичних центрів у області соціальної політики» Center for Social and Economic Research (CASE) займає 5 місце із 50.

Фонд Стефана Баторія (Stefan Batory Foundation) на 13 місці із 75 представлених у категорії «Провідні аналітичні центри за особливими досягненнями – Краща громадська кампанія».

Серед «Кращих аналітичних центрів, пов'язаних з урядом» Polish Institute of International Affairs (PISM) на 7 місці серед 45.

У списку «Кращий приклад інституціональної взаємодії за участю двох і більше аналітичних центрів» із 75:

- Polish Institute of International Affairs (PISM) на 9 місці;

- Center for Social and Economic Research (CASE) на 16 місці.

У номінації «Аналітичні центри з найбільш якісним управлінням» із 65 наявних:

- Centre for Eastern Studies (OSW) на 51 місці;
- Колегія Східної Європи ім. Яна Новака-Єзьоранського (Kolegium Europy Wschodniej im. Jana Nowaka-Jezioranskiego) на 53 позиції.

У переліку «Аналітичні центри, що виробляють найбільш інноваційні політичні ідеї/пропозиції» Center for Social and Economic Research (CASE) на 6 місці із 30 [14,с,44];

У категорії «Провідних аналітичних центрів із річними бюджетами менше 5 мільйонів дол. США»:

- Polish Institute of International Affairs (PISM) займає 1 місце;
- Center for Social and Economic Research (CASE) – 4 місце із 25 запропонованих [13].

Слід відзначити, що аналітичні центри Польщі не були представленими у таких категоріях як:

- Провідні аналітичні центри в області оборони та національної безпеки;
- Провідні аналітичні центри в області енергетичної та сировинної політики;
- Провідні аналітичні центри в області екології;
- Провідні аналітичні центри в області науки і технології;
- Провідні аналітичні центри з питань прозорості та якісного державного управління;
- Кращі комерційні аналітичні центри;
- Аналітичні центри з найбільш якісним управлінням;
- Краща нова ідея чи парадигма, вироблена аналітичним центром;
- Кращий новий аналітичний центр;
- Краща конференція, організована аналітичними центрами;

- Краща мережа аналітичних центрів;
- Кращі аналітичні центри, пов'язані з політичними партіями;
- Краща міждисциплінарна дослідницька програма аналітичного центру;
- Краща міждисциплінарна дослідницька програма аналітичного центру;
- Кращі аналітичні центри, пов'язані з університетами;
- Найкраще використання соціальних мереж;
- Аналітичний центр, який заслуговує уваги;
- Аналітичні центри з найкращими зовнішніми зв'язками/ програмами співпраці з громадськістю;
- Аналітичні центри, що найбільш ефективно використовують Інтернет;
- Аналітичні центри, що найбільш ефективно використовують ЗМІ (друковані та електронні);
- Аналітичні центри, що найбільш суттєво впливають на державну політику;
- Аналітичні центри з видатними політично орієнтованими громадськими програмами [15,с.7].

Система показників, за якою формується щорічний рейтинговий звіт «The Global Go To Think Tanks Index Reports by James McGann», розроблена, щоб служити каталізатором для дискусії про ефективні способи оцінки впливу аналітичних центрів.

Існуючий рейтинг створюється, в першу чергу, для порівняння місця в категоріях індекс-рейтингу аналітичних центрів з іншими організаціями та розробки нових можливостей задля внесення їх до тих категорій, де на даний момент вони відсутні.

Висновок. Роблячи висновки, варто підкреслити, що присутність інституції у переліку провідних аналітичних центрів, не є свідченням

цілковитої підтримки і схвалення цього закладу та його стратегії. І, оскільки польські аналітичні центри в рейтингу займають не велику частку, в порівнянні з іншими провідними країнами, зокрема, з країнами Центральної та Східної Європи, відсутність польських аналітичних центрів у низці номінацій не обов'язково свідчить про низьку якість їхньої діяльності, результативність та неефективність. Нині у світі діють 6 618 аналітичних центрів, які виконують надзвичайно цінну роботу з подолання розриву між знанням і політикою, а щорічний звіт про їхній рейтинг – це лише намагання привернути увагу до деяких із провідних аналітичних організацій світу, тим самим заохотити інших удосконалювати механізми функціонування та нарощувати темпи прогнозованої ефективності в умовах інформаційного прогресу. Нині постійним завданням польських аналітичних центрів є своєчасне та відкрите проведення досліджень, пов'язаних із політикою, забезпечення політиків, преси та громадськості актуальною інформацією щодо ключових проблем і запобігання загрозам та перешкодам, що виникають у процесі прийняття рішень, із найнижчим ступенем проблематичності.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Гангжуров Ю. Законотворча діяльність як комунікативний процес //Політичний менеджмент. – 2005. – № 2. – С. 89-102.
2. Martell L. The third wave in globalization theory// International Studies Review 9. – 2007. №2. – P.173-196.
3. Diane S. Globalization and the Transnationalisation of Think Tanks// Globalization and the Transnationalisation of Think Tanks, Proceedings. – Mode of access:
<http://www.adbi.org/discussionpaper/2005/09/09/1356.think.tanks/globalization.and.the.transnationalisation.of.think.tanks/>.

4. Buyant E. Freedom House, Freedom in the World – Electoral Democracies//Freedom in the political system of the World, 2013. – № 3 (4). – p. 23-27.
5. Adam Smith Research Centre (ASRC) [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://www.smith.pl>
6. Center for Social and Economic Research (CASE) [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://www.case-research.eu/>
7. Gdansk Institute for Market Economics (IBnGR) [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://www.ibngr.edu.pl/>
8. Center for International Relations (CSM) [Электронный ресурс]. – Режим доступа: www.csm.org.pl
9. World Economy Research Institute (WERI) [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://www2.sgh.waw.pl/sgh/instituty/igs/igs>
10. Polish Think Tank [Электронный ресурс]. – Режим доступа: http://www.sobieski.org.pl/podstrona.php?id_strony=18
11. Smilowicz Piotr. Nadal twardo w sprawie Nicei. (W Sejmie debata o priorytetach polityki zagranicznej) // Rzeczpospolita. – 2004. – 22.01. – S. 44-89.
12. Michałowski S. Państwo obywatelskie a przebudowa administracji publicznej w Polsce/ Administracja publiczna. Zagadnienia wstępne. – Lublin, 2012. – 189 s.
13. J.G.McGann, Think Tank Challenge// Surviving the Competition, Eastern European Development Institute, 20 August 2013, accessed 6 January 2014, Mode of access: <http://www.asiapathways-adbi.org/2013/08/think-tankchallenge-surviving-the-competition/>
14. Buldioski G. Think Tanks in Central and Eastern Europe in Urgent Need of a Code of Ethics // The International Journal of Not-for-Profit Law. – 2009. – №3. – P.42-53.
15. James G. McGann. Global trends in think tanks and policy advise // Форум. – 2007. – № 2 (5). – С. 57-68.